

Šmahel, František

**Mistr Jakoubek ze Stříbra a testimonia Husovy mučednické smrti z let
1415–1417**

Studia historica Brunensia. 2015, vol. 62, iss. 1, pp. [313]-323

ISSN 1803-7429 (print); ISSN 2336-4513 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/134677>

Access Date: 05. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

FRANTIŠEK ŠMAHEL

MISTR JAKOUBEK ZE STŘÍBRA A TESTIMONIA HUSOVY MUČEDNICKÉ SMRTI Z LET 1415–1417

Abstract:

The analytic study deals with four texts confirming exemplary life of Jan Hus as a martyr of true faith. Their authorship was ascribed to Jacobellus of Mies († 1429). The author had no intention to introduce doubts or attempt to resolve the question of the authorship by voicing new speculations, but he intended to suggest omitted contexts that should be taken into consideration within further studies of sources of this kind.

Key words:

Jacobellus of Mies, Jan Hus, Jerome of Prague, University of Prague, Council of Constance, communion under both kinds

Kázání mistra Jakoubka ze Stříbra na paměť nových mučedníků Jana Husa a Jeronýma Pražského patří k stěžejním projevům české reformace. Jeho autorství i místo, kde bylo proneseno, zdají se být nesporné, jen o datu panují menší pochybnosti. Dalo by mi námahu zjistit, kolikrát jsem tento projev citoval nebo zmínil. Ani dnes ještě nemám důvod starší poznatky opravovat. A přesto, jako je tomu u řady jiných pramenů husitského věku, se badatel nedokáže ubránit vtíravým otázkám o podloženosti zdánlivě přesvědčivých domněnek. Snad ani tato drobná etuda nebude zcela bez užitku.

Připomeňme si, co ve vztahu Jakoubka ze Stříbra k Janu Husovi daným textům předcházelo. Když mistr Jakoubek usoudil, že přijímání pod obojí je nezbytné pro spásu laiků, cítil povinnost ho neodkladně znovu zavést. Pro Husa byl kalich užitečný, nikoli však jako *conditio sine qua non*, a kromě toho se oprávněně obával, že by požadavek jeho znovuzavedení mohl znesnadnit obhajobu jeho učení před koncilem. Fáma však měla rychlejší nohy. Zprávy o přijímání laiků z kalicha rozšířili v Kostnici zástupci českého duchovenstva,

kteří v čele s biskupem Janem Železným právě dorazili do Kostnice. Za této situace již nemělo smyslu se otázce kalicha dále vyhýbat. Hus se k ní tudíž ještě před svým uvězněním 28. listopadu 1414 vyjádřil kladným řešením kvestie *Zda je věřícím laikům prospěšné přijímat krev Kristovu ve způsobu vína*. Hus připustil, že přijímání z kalicha je i pro laiky vhodné. Duchovní přijímání bylo však v jeho očích důležitější, neboť bylo přikázáno Kristem, zatímco přijímání svátostí v materiální podobě bylo pouhým církevním předpisem.¹ Když se po tvrdé, ne-li přímo drsné odpovědi mistra Jakoubka z přelomu roku 1414/15 pan Kepka Husa dotázal, jak si má jeho stanovisko vyložit, Hus mu ze žaláře napsal, aby se na základě doložené praxe prvotní církve pokusil o vydání buly, kterou by podávání z kalicha bylo dovoleno alespoň těm, kteří by si o ně ze zbožných úmyslů požádali.² Ačkoli Hus zašel asi dále, nežli původně zamýšlel, Jakoubka to nemohlo uspokojit.³

Máme však povědomí ještě o dalším nedorozumění, které zakalilo vztahy mezi oběma přáteli. Mistr Jakoubek byl natolik pohlcen svou utrakvistickou misí, že dostatečně nevnímal nebezpečí, jež Husovi v Kostnici stále více hrozilo. Dopis, v němž se mu Hus mimo jiné zmínil o vysokých úplatcích údajně požadovaných úředníky kurie, Jakoubek nechal v Praze kolovat, takže se o něm dozvěděli i kostniční žalobci. Husa se to nemile dotklo, v listu Petrovi z Mladoňovic si posteskl, že ačkoli mistr Jakoubek hojně káže, aby si lidé dávali pozor před pokrytci, sám jim naletěl.⁴ Po několik měsíců pak nepadlo o Jakoubkovi v Husových listech ani slovo. Když se však Hus se zpožděním dozvěděl, že jeho nástupce v Betlémské kapli Havlík lidu odpirá přijímat svátost oltářní pod obojí způsobou, požádal ho,

¹ Husova kvestie *Utrum expediat laicis fidelibus sumere sanguinem Christi sub specie vini* se čte in: *Iohannis Hus et Hieronymi Pragensis, confessorum Christi Historia et monumenta* (= *Historia et monumenta*) I. Ed. M. Flacius Illyricus. Norimbergae 1558, f. 42r–44r. Její rozbor podala K r m í č k o v á , Helena: *K pramenům Husovy kvestie de sanguine Christi sub specie vini*. SPFFBU C 45, 1998, s. 79–10, k chronologii t á ž : *Studie a texty k počátkům kalicha v Čechách*. Spisy Masarykovy Univerzity v Brně 310. Brno 1997, s. 33–35, nejnověji srov. M a r e k , Jindřich: *Jakoubek ze Stříbra a počátky utrakvistického kazatelství v českých zemích*. Praha 2011, dále C o u f a l , Dušan: *Polemika o kalich mezi teologií a politikou 1414–1431*. Praha 2012, s. 39–41, a K o l á ř , Pavel: *Husovo učení o přijímání eucharistie a jeho vztah k učení Jakoubkovu*. In: *Mistr Jan Hus v proměnách času a jeho poselství víry dnešku*. Vyd. T. Butta – Z. Kučera. Praha 2012, s. 89–94. Autor poslední stati uvádí zajímavé postřehy, opomíjí však absenci nezbytnosti kalicha ke spáse v Husově kvestii.

² List Janovi z Chlumu ze 4. ledna 1415 vydal N o v o t n ý , Václav: *M. Jana Husi korespondence a dokumenty* (= *Korespondence*). Praha 1920, s. 240, č. 106, český překlad pořídil R y b a , Bohumil: *Sto listů M. Jana Husi*. Praha 1949, s. 166, č. 55.

³ Pokud je mi známo, Jakoubek se nikdy nedovolával Husa, že schvaloval kalich.

⁴ N o v o t n ý , V.: *Korespondence*, s. 244–245, č. 110.

aby přestal na mistra Jakoubka útočit a podáváním z kalicha posiloval věřící v evangeliu.⁵ Hus, jak se zdá, Jakoubkovi již z Kostnice nepsal, v listu krajanovi Křišťanovi z Prachatic z konce června 1415 jej však nechal pozdravovat.

Hledáme-li odpověď, jak se k Husovi stavěl jeho „pomocník v evangeliu“ po jeho smrti, můžeme se obrátit nejprve k pracím F. M. Bartoše a Václava Novotného. Oba své vývody podřídili společné představě, jak by mistr Jakoubek jako nový vůdce české reformní strany měl ideálně jednat. Jakoubkovo nástupnictví v Betlému a vůdčí, byť neformální postavení na univerzitě vnímali jako samozřejmou danost. Proto bylo v jejich očích přirozené, že se právě Jakoubek ujme za univerzitu i za celou stranu Husovy a Jeronýmovy památky. Situace asi byla složitější, a to nejen na univerzitě, kde se Jakoubek, jak tomu mnoho nasvědčuje, vyhýbal akademickým funkcím. Nevíme také, kdy přesně a za jakých okolností převzal po Havlíkovi betlémskou kazatelnu.⁶

Podle Bartošova záslužného soupisu Jakoubkovy literární pozůstalosti byl prvním známým vystoupením tohoto mistra na památku umučeného kolegy jeho český *List proti upálení Husovu i odsouzení kalicha* z konce července nebo počátku srpna 1415.⁷

Tuto titulaci dochovaného textu převzal do svého *Repertoria* i Pavel Spunar, který ji však doplnil názvem podle jediného dochovaného rukopisu: *Zpráva, jak sněm Konstantský o svátosti večeře Kristovy nařídil*.⁸ Poměrně rozsáhlý list v rukopisu Národní knihovny ČR, XI D 9, f. 161r–170r se svého vydání dočkal teprve nedávno. Pokud se spokojíme s výtahem Jana Sedláka a pomineme-li jeho dobově podmíněný, tendenční komentář, zjistíme, že Jakoubkovi ležel na mysli především kostnický zákaz přijímání laiků pod obojí způsobou. Proti němu brojí a pohoršuje se, že by přijímání pod jednou mělo být zákonem, který by bez církevní moci nebylo povoleno změnit: *Protož neniet' div, že týž Sbor otsúdil jest neprávě spravedlivého člověka Mistra Jana Husi na ohen, proto že je pravdú z Božieho zákona pýchu, svatokupectvie, smilstvie i jiné hřiechy kněžské [kárál], a té pravdy nechtěl jest ustúpiti až do smrti. Protož sú ho odsúdili na ohen jako kacieřě a on jest skrze to ač bohda došel koruny mučednické. Ale běda těm, ješto*

⁵ Husův dopis Havlíkovi z 21. června 1415 vydal N o v o t n ý , V.: *Korespondence*, s. 294–295, č. 141, český překlad R y b a , B.: *Sto listů*, s. 212–213, č. 81.

⁶ K tomu naposled M a r e k , J.: *Jakoubek ze Stříbra*, s. 32 a 61.

⁷ B a r t o š , František Michálek: *Literární činnost M. Jakoubka ze Stříbra*. Praha 1925, s. 37, č. 42.

⁸ S p u n a r , Pavel: *Repertorium auctorum Bohemorum protractum idearum post Universitatem Pragensem conditam illustrans I*. Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1985, s. 244, č. 667.

*sú vinní tú nevinnú krví...*⁹ Nekřivdíme Jakoubkovi, že Husa a jeho mužnou oběť za pravdu božího zákona zmínil právě takto. V listu neznámému zemskému pánovi chtěl ze svého úhlu pohledu osvětlit, proč zamítavý dekret kostnického koncilu nelze poslechnout.

Kostnický zákaz laického kalicha z 15. června 1415 Husově hranici zhruba o tři týdny předcházela, obě zprávy však pravděpodobně dorazily do Prahy současně. Hned druhého dne po vykonání rozsudku neznámý autor vyličil *Ordo et processus, qualiter sentenciatus, examinatus, crematus Iohannes Hus*. Jeho relace se v Čechách hojně rozšířila, nemusela však být první, která se do Prahy dostala. Již 11. července psal v listu králi Václavovi IV. o Husově upálení litomyšlský biskup Jan Železný,¹⁰ podle mínění F. M. Bartoše na sklonku července už v Čechách kolovala *Passio fidelis et cristianissimi magistri nostri Iohannis Hus*, jejímž autorem byl krumlovský kaplan a očitý svědek Husova procesu i skonu Jan Bradáček.¹¹ František Palacký, objevitel Bradáčkovy *Narace*, jak je text také nazýván, vydal spolu s ní i dodatek, který jeho autor Jakoubek ze Stříbra zaslal na Moravu i jinam.¹² Začátek a konec zpracování druhé redakce otiskl z nově objeveného mikulovského rukopisu Jan Sedlák,¹³ obě úplné verze vydal Václav Novotný.¹⁴ Pouze v první verzi *Epilogu*, kterou otiskl Palacký, je důležitý příspěvek *Hec scripsit Jacobellus*

⁹ Sedlák, Jan: *Počátkové kalicha*. Období druhé (Od zákazu kostnického až po vynesení university). Časopis katolického duchovenstva 79, 1913, s. 404–410, č. 5, citované místo na s. 410, pozn. 127. Před Sedlákem na Jakoubkův list upozornil Jirček, Josef: *Rukověť k dějinám české literatury I*. Praha 1875, s. 308. Úplné kritické vydání pořídili Mirek Čejka a Helena Krámková, *Dvě staročeská utrakvistická díla Jakoubka ze Stříbra*, Spisy Masarykovy univerzity v Brně, Filozofická fakulta, č. 379, Brno 2009, s. 89–108, cit. místo s. 107. Za upozornění děkuji paní kolegyni Petře Mutlové.

¹⁰ List naposled vydal Novotný, Václav: *Historické spisy Petra z Mladoňovic a jiné zprávy a paměti o M. Janovi Husovi a M. Jeronýmovi z Prahy* (= FRB VIII). Praha 1932, s. 9–10, č. III.

¹¹ Bartoš, F. M.: *Literární činnost*, s. 44, č. 54. Datum známosti této *Pašije* v Praze odvozuji z Bartošovy domněnky, že již koncem července Jakoubek ze Stříbra připojil k Bradáčkově *Narratio* vlastní *Epilog*. Spunar, P.: *Repertorium I*, s. 269, č. 736, Bradáčkův text datuje *post a. 1415*, *Epilog* však ve shodě s Bartošem již do konce července 1415 (tamtéž, s. 233, č. 624).

¹² *Documenta Mag. Joannis Hus vitam, doctrinam, causam in Constantiensi concilio actam et controversias de religione in Bohemia annis 1403–1418 motas illustrantia*. Ed. F. Palacký. Pragae 1869 (přetisk Osnabrück 1966), s. 556–558, č. 76.

¹³ Sedlák, Jan: *Několik textů z doby husitské I/9*. Hlídka 28, 1911, s. 321–327, přetisk v: *Miscellanea husitica Iohannis Sedlák*. Praha 1996, s. 249–255.

¹⁴ *FRB VIII*, s. 14–24, č. V.

Moravia cuidam plebano in Strzemilov Wiglefiste et eadem scribit multis per partes diversas.

Jelikož Bradáčkova *Narace* je umně stylizovaným slovesným dílem ve stylu Pašiji Ježíše Krista evangelistů sv. Jana a sv. Matouše, nelze vyloučit, že vznikla až s jistým odstupem. Tak uvažoval i Václav Novotný, který hypoteticky připustil, že Jakoubek mohl sepsat *Epilog* kdykoli později. Tuto možnost však sám hned odmítl, a jak se domnívám, oprávněně, aniž by přitom vzal v potaz Bartošovu dataci do konce července 1415.¹⁵ *Epilog* totiž svým vzrušeným a oslavným stylem jako by odrážel hluboké a opravdové pohnutí, které Jakoubek pocítil při čtení Bradáčkovy *Narace*. Byl až do té doby příliš zaujat kalichem, teprve nyní před ním (kterému zatím vše beztretně procházelo) vyvstalo Husovo martyrium. Nemuselo se tak stát již na konci července, jak usoudil Bartoš, v každém případě se však Bradáčkova *Narace* k Jakoubkovi dostala velmi záhy, nejpozději v září, v atmosféře velké protestní kampaně, která vyvrcholila manifestačním pečetením stížných listů kostnickému koncilu.

Zatím jsme předpokládali, že autorem *Epilogu* byl skutečně mistr Jakoubek. Sloužilo by mu to ke cti. Ani slovem se dokonce nezminil o tom, že týž koncil vydal zákaz kalicha. Hus byl pro něho nejen „náš nejhlubší“¹⁶ a nejkřesťanštější doktor víry“, ale též *invictissimus athleta*, který se již od raného dětství snažil sloužit Bohu. Slova mu nestačí, aby vylíčil, co vše o něm viděl a slyšel. Právem se mu dostalo jména Hus, tj. vyčerpávající ctnosti svatých (*hauriens virtutes sanctorum*). Jako by tu zaznívala rétorická dikce projevů Jeronýma Pražského a tribunů jeho typu. Snad jednou bádání dospěje do stadia, kdy díky elektronickým edicím bude možné zkoumat i dikci a formální stránku zkoumaných děl.

Jedním z raných protestů proti Husovu upálení je též *Testimonium Universitatis Pragensis de M. Johanne Hus et Hieronymo de Praga*, o němž jeho moderní vydavatel Václav Novotný „s pravděpodobností téměř jistotě rovnou“ usoudil, že jeho autorem rovněž byl Jakoubek ze Stříbra.¹⁷ Jakoubek tehdy ovšem nezastával žádnou akademickou funkci. Rektorem v letním semestru až do 16. října byl mistr Briccius z Budy, v té době ještě stoupenec reformní strany, právě tak jako jeho nástupce mistr Tomáš z Lysé.¹⁸ Briccius

¹⁵ FRB VIII, s. XIV–XV.

¹⁶ Adjektivum *cordialissimus* může mít více významů, také „nejopravdovější“ či „nejmilejší“. Viz *Slovník středověké latiny v českých zemích I. A–C*. Praha 1987, s. 936–937.

¹⁷ Novotný, V.: Úvod. In: FRB VIII, s. LXIX–LXX, edice s. 228–230.

¹⁸ Haasová - Jelínková, Marie: *Správa a kancelář pražské university v první době jejího trvání*. Zvl. otisk ze Sborníku příspěvků k dějinám hlavního města Prahy. Praha 1948, s. 35. K reformním sympatiím Bricciho ze Žatce srov. Novotný, V.: Úvod. In: FRB VIII, s. LXIX–LXX, edice s. 228–230.

nesl odpovědnost za to, že se univerzita již dříve nevzchopila k rozhodnému protestu proti postupu koncilu vůči Husovi. Možná však, že o jeho krocích v tomto směru pouze nevíme, neboť Briccius jménem svým i celé univerzity v listu moravskému zemskému hejtmanovi Lackovi z Kravař podal žalobu na olomoucké měšťany, kteří na potupu pražského vysokého učení, českého národa i celého slovanského jazyka upálili bývalého studenta Jana a jeho druha.¹⁹

Předpokládané atmosféře rozčarování, strachu a nejistoty zjevně odpovídají dvě usnesení univerzity z této doby. První z 28. června 1415, vydané ještě za rektorátu Briccia z Budy na žádost mistra Marka z Hradce, zavázalo univerzitu hájit rektory za všechna společná usnesení a počiny. Myslelo se tu zejména na předvolávání rektorů před domácí a zahraniční soudy. V dané situaci se této obezřetnosti nelze divit. Snad i z tohoto důvodu je *Testimonium* v dochovaných rukopisných verzích bez jména a podpisu rektora. Listinu vydali mistři zastoupení *in pleno consilio*, nikoli tedy *rector universitatis studii Pragensis totusque ceterus magistrorum*, jak jedno z dochovaných originálních vyhotovení doplnil V. Novotný.²⁰ Rektor však přesto velký univerzitní typář pro pečeť poskytl, neboť v koroboraci se mluví o přivěšené pečetí. Pohybujeme se tu na tenkém ledě, opomenutí jména rektora by snad bylo možné vysvětlit strachem před možnými postihy koncilu. Tím by také dostávalo smysl další usnesení univerzity z 27. října 1415, tentokrát již z doby rektorátu Tomáše z Lysé, jež rozšířilo předchozí statut z 28. června na všechny mistry.²¹

v o t n ý , Václav: *Mistr Jan Hus. Život a dílo* 2. Praha 1921, s. 78, základní údaje o Tomáši z Lysé uvádí T ř í š k a , Josef: *Životopisný slovník předhusitské pražské university 1348–1409*. Praha 1981, s. 508.

- ¹⁹ List z 8. července 1415 vydal František P a l a c k ý : *Documenta*, s. 561–562, č. 78. K této písemnosti naposled K o p i č k o v á , Božena – V i d m a n o v á , Anežka: *Listy na Husovu obranu*. Praha 1999, s. 169 (zde také údaje o Bricciovi). Podle autorek by bylo třeba list podrobit kritické analýze už proto, že Lacek je titulován „gubernator“, nikoli „capitaneus“ (tamtéž, s. 252 a 267, pozn. 85). Další zmínky pramenů o tomto mistrovi evidoval Š m a h e l , František: *Husitská revoluce IV*. Praha 1996, s. 203, pozn. 248.
- ²⁰ O porušeném originálním vyhotovení, které zpřístupnil Konstantin Höfler, viz N o v o t n ý V.: *Úvod*. In: *FRB VIII*, s. LXVIII–LXIX. Porušené místo Novotný tamtéž, s. 228, doplnil podle osvědčení oxfordské univerzity. Úředním i jiným soudobým písemnostem pražské univerzity věnovaly pozornost K o p i č k o v á , B. – V i d m a n o v á , A.: *Listy na Husovu obranu*.
- ²¹ *Monumenta historica Universitatis Carolo-Ferdinandee Pragensis ab a. Chr. 1367 usque ad a. 1595 (= MUP) III*. Statuta Universitatis Pragensis. Pragae 1848, s. 44–48. Naposled k tomuto usnesení K o p i č k o v á , B. – V i d m a n o v á , A.: *Listy na Husovu obranu*, s. 169.

Vlastní *Testimonium* mělo podobu univerzitního usnesení. Jeden z dochovaných originálních opisů má datum 11. září bez udání roku. Šlo nepochybně o rok 1415 a spojitost s protestními listy české a moravské šlechty je značně pravděpodobná.²² V *Testimoniu* se sice mluví i o smrti mistra Jeronýma, který v Kostnici triumfoval nad svými protivníky, to však lze vysvětlit mylným domněním, které tehdy panovalo v Praze.²³ V podobných případech spolupůsobili univerzitní i jiní notáři, jejichž roli při stylizaci univerzitních písemností nelze podceňovat. V naší době byl přísežným univerzitním notářem Jakub Moleš z Prahy, který mimo jiné pro Husa opatřil opisy *Dekretu kutnohorského* a protestace doktora Jesenice.²⁴ O účasti notáře by mohlo svědčit využití dobrozdání oxfordské univerzity o Wyclifovi z 5. října 1406, tyto shody jsou však málo průkazné.²⁵

Opomenout nelze ani děkany artistické fakulty. Mistr Jan z Borotína,²⁶ děkan v letním semestru roku 1415, se však o Husově procesu a skonu v *Liber decanorum* ani slovem nezmínil. Totéž platí o jeho nástupci Mikuláši z Řečic.²⁷ Je tu ovšem třeba připomenout i jiné čelné mistry reformní strany, Jana z Jesenice, Křišťana z Prachatic nebo králova diplomata Jana Kardinála z Rejštejna. Roli těchto mužů, zejména však třetího z nich, vyzdvihl F. M. Bartoš.²⁸ Jeho mínění z jiného úhlu pohledu posílily Božena Kopiczková a Anežka Vidmanová, které Janovi z Rejštejna přisoudily založení svébytné rétorické školy.²⁹ Jako nelze všechny předchozí zásluhy o reformní hnutí přičítat jen Husovi, neměly by se obdobně po jeho skonu všechny

22 O jiné dataci (23. května 1416) ve dvou pozdějších rukopisech N o v o t n ý , V.: *Úvod*. In: *FRB VIII*, s. LXX, jehož vysvětlení však příliš nepřesvědčuje.

23 Viz *Hus v Kostnici a česká šlechta*. Ed. V. Novotný. Praha 1915, s. 30.

24 Stručně o univerzitních notářích N u h l í č e k , Josef: *Veřejní notáři v českých městech, zvláště v městech pražských až do husitské revoluce*. K vydání připravili a doplnili Ivan Hlaváček a Markéta Marková. Praha 2011, s. 81–82, údaje o notáři Jakubu Molešovi na s. 204–205, č. 348*.

25 Viz *FRB VIII*, s. 228–230, kde jsou převzaté formule, většinou jen krátké útržky, vyznačeny.

26 *MUP I/1*. *Liber decanorum*. Pragae 1830, s. 432–436. Ke kariéře M. Jana Borotína T ř í š k a , J.: *Životopisný slovník*, s. 56 a K o p i č k o v á , B. – V i d m a n o v á , A.: *Listy na Husovu obranu*, s. 179–180.

27 *MUP I/1*, s. 436–438.

28 K jeho kariéře srov. B a r t o š , František Michálek: *Das Reformprogramm des Mag. Johannes Cardinalis von Bergreichenstein, des Gesandten der Karls-Universität in Prag, für das Konzil zu Konstanz*. In: *Festschrift für Hermann Heimpel zum 70. Geburtstag am 19. September 1971*. Zweiter Band. Göttingen 1972, s. 652–685, zde zvl. s. 674–681.

29 K o p i č k o v á , B. – V i d m a n o v á , A.: *Listy na Husovu obranu*, s. 183–191.

významné projevy připisovat pouze Jakoubkovi. V případě univerzitního *Testimonia* je jeho autorství málo pravděpodobné. Bádání tu nemusí hned přispěchat s novými atribucemi, stačí vzít v potaz širší okruh Husových přátel v mistrovském sboru.

Dostáváme se k dalšímu proslulému dokladu počínající úcty k mučedníku Husovi, jímž je kázání *De paciencia et persecucione*, které je v druhém ze dvou dochovaných rukopisů (NK ČR, VIII G 13) označeno jako *Sermo habitus in Bethlehem a quodam pio in memoriam novorum martyrum M. Iohannis Hus et M. Hieronymi*. Autora neuvádí ani rukopis téže knihovny VIII E 3, v němž však text navazuje na Jakoubkovu *Postilu de tempore et de sanctis super Mt 24 et Iob* z let 1415–1416. Jméno kazatele nebylo už známo ani prvním editorům v *Historia et monumenta II* z roku 1558.³⁰ Autora nerozpoznal ani Johann Loserth, který pořídil výtah z rukopisu VIII G 13.³¹ Teprve F. M. Bartoš podle „ducha“ a místa kázání usoudil, že jeho původcem byl mistr Jakoubek. Václav Novotný se k Bartošovu mínění „ještě určitěji“ připojil, pochybnost však vyslovil o jeho přibližné dataci do 6. července 1416.³²

Cenným příspěvkem k dosavadním poznatkům je čerstvá studie Oty Halamy, podle níž kázání na Husovu paměť neměla společnou pasáž, kterou by bylo možné označit za perikopu k jeho svátku. Téma z Matouše 5, 10, které nacházíme v kázání *De paciencia et persecucione*, bylo adaptací perikopy čtené na svátek Všech svatých. Halama Jakoubkovo autorství nepochybňuje, odmítá však společně s Václavem Novotným přijmout ranou dataci kázání do roku 1416. Nejen oslovení, ale i tematická kompozice, obsah a samotný způsob prezentace není podle něho konzistentní s jinými Jakoubkovými homiletickými texty. Halama neříká, zda má na mysli všechna Jakoubkova kázání, nebo jen promluvy časově souběžné, dataci i lokaci (!) sermonu *De paciencia et persecucione* však považuje za dosti obtížnou.³³

Již kopistovi rukopisu VIII G 13 připadalo samozřejmé, že kázání bylo předneseno v Betlémské kapli. Kdyby tomu tak skutečně bylo, museli by-

³⁰ *Historia et monumenta II*, f. 360r–363v.

³¹ Loserth, Johann: *Beiträge zur Geschichte der hussitischen Bewegung 5. Gleichzeitige Berichte und Actenstücke zur Ausbreitung des Wiclifismus in Böhmen und Mähren von 1410 bis 1419*. Archiv für österreichische Geschichte 82, 1985, s. 327–418, zde s. 358–364.

³² Bartoš, F. M.: *Literární činnost*, s. 45, č. 56; Novotný, V.: *Úvod*. In: *FRB VIII*, s. LXXI, edice s. 231–242. Dále srov. Spunar, P.: *Repertorium I*, s. 238, č. 645 a Marek, J.: *Jakoubek ze Stříbra*, s. 86, který rovněž o Jakoubkově autorství nepochybuje.

³³ Halama, Ota: *Biblical Pericopes for the Feast of Jan Hus*. The Bohemian Reformation and Religious Practice 9, 2014, s. 173–184, zde s. 175 a 181.

chom připustit, že se Betlém stal běžným místem pro kázání univerzitního typu, neboť promluva *De paciencia et persecucione* byla určena akademickému publiku. Ustálenou představu o Betlému jako místu určenému výhradně pro kázání v české řeči by tak bylo třeba korigovat v tom smyslu, že v případě potřeby kaple posloužila pro univerzitní či jiná setkání spojená s latinským kázáním. Tím by také bylo možné vysvětlit osnovu kázání, která odpovídá tradičním univerzitním sermonům³⁴ i předpokládanou délku jeho přednesu, kterou odhadují minimálně na 60 minut. Smyslem těchto řádků není vnášet pochybnosti, nýbrž poukázat na často opomíjené kontexty, které je při prohloubeném studiu pramenů tohoto druhu třeba brát v potaz.

Posun datace kázání *De paciencia et persecucione* do doby po roce 1416, který poněkud zamlženě navrhl Václav Novotný,³⁵ je vzhledem k předpokládanému Jakoubkovu autorství závažnější povahy. Jakoubek jinde mluví o Husovi a Jeronýmovi poměrně suše, jsou pro něho oběťmi, ne-li přímo mučedníky vyšších božích pravd; o jejich životu a učení se zpravidla, pokud se nemýlím, šířeji nevyjadřuje.³⁶ Kázání je naopak plné nejen vřelého citu a rétorických figur, ale i historicky pojatého vyprávění o statečném životě a mučednické smrti obou pražských mistrů. Zato však v něm chybí jakákoli zmínka o spásonosném účinku kalicha, což si u Jakoubka let 1416–1417 takřka nelze představit.

Právě historické vyprávění si zaslouží pozornost. Kostnické osudy obou pražských mistrů nebyl s to na základě očitého svědectví vylíčit žádný z jejich současníků, dokonce ani Petr z Mladoňovic, který odjel z Kostnice před započítím Jeronýmova procesu. Z toho plyne, že autor kázání musel své vědomosti čerpat ze zdrojů, jež mu byly dostupné, a počínat si přitom obdobně jako dnešní historik. Tomu mimo jiné nasvědčuje skutečnost, že kromě jiných relací a záznamů použil *Narracio de Milicio* Matěje z Janova. Zjevné shody, na které upozornil Paul De Vooght,³⁷ zahrnují i evokaci Husa

34 Ke konstrukci univerzitního kázání pražského typu zasvěceně S o u k u p , Pavel: *Reformní kazatelství a Jakoubek ze Stříbra*. Praha 2011, s. 157–187.

35 N o v o t n ý , V.: *Úvod*. In: *FRB VIII*, s. LXXI, posouvá kázání „jistě za r. 1416“, ale „ne před r. 1417“. H a l a m a , O.: *Biblical Pericops*, s. 177 rovněž odmítá datum 6. července 1416, avšak v soupise perikop na s. 181 kázání *De paciencia et persecucione* uvádí rok 1416.

36 Příznačný je v tomto ohledu Jakoubkův rozsáhlý *Výklad na Zjevení sv. Jana*. Ed. F. Šimek. Sbíрка pramenů českého hnutí náboženského ve století XIV. a XV., č. XVIII/1–2. Praha 1932, zde mj. s. XXIII: Husa Jakoubek nikde necituje, uvádí ho však mezi mučedníky.

37 D e V o o g h t , Paul: *Jacobellus de Stříbro († 1429), premier théologien du husitisme*. Louvain 1972, s. 77.

jako druhého Eliáše.³⁸ Spojovat samo kázání s jinými, dnes známými texty, jak v náznaku učinil v komentáři své edice Václav Novotný, může být zavádějící, protože ani tyto texty zpravidla nelze přesně datovat. Více však než zdroje informací mluví proti Jakoubkovu autorství samo historické vyprávění třetí části kázání, které, pokud se nemýlím, je pro něho nezvyklé.

K první etapě nově zaváděné úcty k oběma mučedníkům reformního hnutí náleží i Jakoubkův autograf *Obrany Václava IV.* proti kostnickému koncilu, na který upozornil Katalog Josefa Truhláře.³⁹ Z rukopisu pražské Národní knihovny VIII E 7 větší část *Obrany* přetiskl Jan Sedlák,⁴⁰ jako Jakoubkovo dílo ji zaznamenali F. M. Bartoš i Pavel Spunar.⁴¹ Na první pohled jde o Jakoubkův plnokrevný projev se všemi jeho atributy. Vyplývá to již ze supozice, *quod sumere eukaristiam integram sub forma panis et vini plebibus est ewangelicum institutum*, která vylučuje, aby král Václav IV. byl jakkoli kaceřován a obviňován z hereze. Stručně tu je řeč i o Husovi a Jeronýmovi: *Nec magistrum Johannem vel Jeronimum sancte memorie scimus aliquas hereses tenuisse, ergo fingere de rege ex hiis tantam infamiam et sic in totam Boemiam est frivolum et erroneum.*⁴² Otázkou je, komu byl projev určen. Jelikož se v něm mluví o Jeronýmovi jako o mrtvém, za datum *a quo* je považován červen roku 1416. Podle Bartoše šlo o Jakoubkův koncept, čemuž plně odpovídá jeho rukopisné dochování. Text začíná bez jakéhokoli označení či zjevného začátku na f. 101r a právě tak náhle končí na f. 102r. Celkově tento koncept působí jako argumentace pro zamýšlenou či zveřejněnou, avšak nedochovanou *Apologii krále Václava IV.*

Ze čtyř projevů, jimž jsme věnovali pozornost, je pouze Jakoubkův autograf s konceptem *Obrany krále Václava IV.* mimo jakoukoli pochybnost jeho dílem. Se značnou pravděpodobností mistr Jakoubek ze Stříbra sepsal i *Epilog k Passio fidelis et cristianissimi magistri nostri Iohannis Hus* z pera Jana Bradáčka. Naproti tomu zatím nelze prokázat jakýkoli jeho podíl na *Dobrozdání pražské univerzity o Janu Husovi a Jeronýmovi Pražském.* Také promluva *De paciencia et persecucione* neodpovídá Jakoub-

³⁸ To uniklo Pavlině C e r m a n o v é : *Čechy na konci věků.* Apokalyptické myšlení a vize husitské doby. Praha 2013, s. 123.

³⁹ T r u h l á ř , Josef: *Catalogus codicum manu scriptorum latinorum, qui in c. r. bibliotheca publica atque Universitatis Pragensis asservantur I.* Pragae 1905, s. 564, č. 1532.

⁴⁰ S e d l á k , Jan: *Počátkové kalicha.* Část třetí. Časopis katolického duchovenstva 80, 1914, s. 116–120.

⁴¹ B a r t o š , F. M.: *Literární činnost*, s. 45–46, č. 57; S p u n a r , P.: *Repertorium I*, s. 242, č. 657.

⁴² S e d l á k , J.: *Počátkové kalicha.* Část třetí, s. 118; NK ČR, VIII E 7, f. 101r dole.

kovu běžnému kazatelskému modu, ačkoliv to samo o sobě ještě nemusí vylučovat jeho autorství.

MAGISTER JACOBELLUS VON MIES (JAKOUBEK ZE STRÍBRA) UND DIE *TESTIMONIA* AUS DEN JAHREN 1415–1417 ÜBER DEN MÄRTYRERTOD VON JAN HUS

Die ältere Forschung versuchte, den bekannten Persönlichkeiten der tschechischen mittelalterlichen Literatur möglichst viele der anonym erhaltenen Werke zuzuschreiben. Dies gilt auch für Magister Jacobellus von Mies († 1429), die führende Gestalt der Prager Reformbewegung nach dem Tode von Jan Hus auf dem Scheiterhaufen in Konstanz. Das Konzil sprach am 15. Juni 1415, kurz vor der Verurteilung von Hus, das Verbot der Wiedereinführung des Empfangens des Altarsakraments *sub utraque specie* durch die Laien aus. Magister Jacobellus, gegen den das Verbot vor allem gerichtet war, begann sofort eine Kampagne für die Verteidigung des Laienkelchs, die sich mit den Protestmanifesten des böhmischen und mährischen Adels gegen die Verbrennung von Jan Hus verknüpfte.

Von den vier *Testimonien*, die das vorbildliche Leben von Jan Hus als Märtyrer des rechten Glaubens bezeugen und die Jacobellus attribuiert wurden, ist lediglich sein Autograph mit dem Konzept von *Obrana krále Václava IV. (Die Verteidigung König Wenzels IV.)* über jeden Zweifel erhaben. Höchstwahrscheinlich verfasste Magister Jacobellus von Mies auch den *Epilog* zur *Passio fidelis et cristianissimi magistri nostri Iohannis Hus* aus der Feder von Jan Bradáček. Dagegen kann seine Beteiligung am *Testimonium Universitatis Pragensis de M. Johanne Hus et Hieronymo de Praga* in welcher Hinsicht auch immer bisher nicht nachgewiesen werden. Die letzte Rede, *De paciencia in persecucione*, entspricht zwar nicht dem geläufigen Predigermodus von Jacobellus, dies allein schließt jedoch seine Autorschaft nicht aus.

Es war nicht die Absicht des Verfassers dieses Beitrags, Zweifel zu erheben oder die Frage der Autorschaft mittels neuer Vermutungen zu lösen, sondern auf vergessene Kontexte hinzuweisen, die beim weiteren vertieften Studium der Quellen in Erwägung zu ziehen sind.

